

Infància i pobresa

ESCRITS PER DEBATRE, OPINAR I ACTUAR

PARAULES D'ADULT
I RELATS D'INFANT

Palau Macaya

Obra Social "la Caixa"

PARAULES D'ADULT I RELATS D'INFANT

1 Les absències no poden quedar sense relat	3
2 Negació, vergonya i frustracions	4
3 Eines per gestionar els “pesos” de les seves motxilles	5
4 Descobrir les seves expressions	6

La pretensió de considerar la pobresa a partir de les mirades dels infants comporta, a més d'una actitud d'escolta permanent, posar en pràctica, de manera habitual, tres activitats (de cadascuna hem reflexionat en un document separat). La primera té a veure amb l'observació, amb com tenir una cura especial per descobrir quins aspectes de la seva vida infantil quotidiana sota la pobresa són nous, tenen una rellevància singular o cobren un significat diferent. Tant les mirades com les atencions han de tenir en compte un segon aspecte, una segona activitat: ajudar que la pobresa no estigmatitzi, descobrir les **vivències de normalitat** que l'infant es resisteix a abandonar. De la mateixa manera que fem per a qualsevol esdeveniment significatiu de la vida de les persones adultes, hem de recórrer (tercera activitat transversal) a les cultures que ho expliquen i intenten donar-hi sentit, entre elles les que va generant la mateixa pobresa, les que els mateixos infants construeixen per explicar la seva pobresa.

1 Les absències no poden quedar sense relat

Totes aquestes activitats comparteixen una preocupació doble: descobrir com “expliquen” la pobresa els adults, especialment el grup familiar, als seus infants; descobrir com gestionen els mateixos infants els “missatges” (les experiències) que reben sobre la seva realitat de pobres. És d'aquesta preocupació de la qual intentarem reflexionar en les pàgines següents.

No és fàcil que una família pugui gestionar amb facilitat i naturalitat un fet que condiciona la seva vida i limita la dels seus fills. Explicar que no poden fer una determinada activitat o tenir un determinat bé perquè no tenen diners (o per què són pobres?). Explicar que una part de les persones no poden fer allò que volen i explicar que ells, singularment, són d'aquest grup, dels que no poden.

Sabem molt poc sobre com han de ser els discursos que expliquen la pobresa a un infant, sobre el relat que ha de fer una mare o un pare explicant la realitat limitadora

No és fàcil que una família pugui gestionar amb naturalitat un fet que condiciona i limita la vida dels seus fills. Carències, buits, absències i dificultats no poden quedar sense relat, sense resposta.

que els toca viure. A vegades, fugint d'estudi, les respostes als seus interrogants vénen a ser que "són coses de grans". En altres textos hem parlat sobre el perill de la recerca adulta de solucions màgiques per mirar de sortir de la pobresa, però igual de perillós és deixar un infant sense paraules (sense validar les paraules que ell posa) que donin algun sentit al que viu. Carències, buits, absències i dificultats no poden quedar sense relat, sense paraules resposta.

També per explicar la realitat de la pobresa els infants construeixen sentits (cultures) o adapten a la seva lògica les cultures adultes. Un infant explicava la seva realitat d'habitatge dient que havien marxat de casa i que molt aviat ho tindrien que tornar a fer perquè ara "estaven en un pis de patá". Ocupar una casa ja té el seu discurs adult. Però, algú ha descobert els components del relat d'un infant? L'adult relata unes raons de justícia, i l'infant? Com s'explica a si mateix la provisionalitat, l'aventura, el risc, la solidaritat d'uns altres adults, l'aparició de les autoritats? La pobresa també genera cultures infantils per descobrir. Tenen els seus codis per considerar. Sabem molt bé que just quan no s'escolta, no s'intenta descobrir quins són els sentits del que estan vivint, ve la necessitat d'aplicar tractament o, si més no, respostes llunyanes dels seus desitjos.

2 Negació, vergonya i frustracions

Coneixem com una part de les reaccions (de les vivències) familiars davant la pobresa es fonamenten en la seva negació. L'equivalent en les vivències infantils de la negació adulta és la vergonya, normalment acompanyada d'una acumulació permanent de frustracions. Amb dos tipus de vivències, la vergonya i la frustració, han de tenir sortida, expressions en positiu que les desactivin.

Algunes de les possibilitats explicatives les podem trobar ajudant-los a descobrir com aquests sentiments també estan presents entre molts dels seus companys. Personalitzar l'atenció de cada nen i nena sempre significa també situar-los en

No tan sols cerquen sentit a allò que els passa, també el busquen per explicar el que passa a la mare, al pare.

una realitat compartida (com a infants i com a infants amb vides de pobresa) en la qual poden participar, de la qual no queden exclosos.

Per molt que els seus adults intentin viure com si no passés res, els infants els veuen patir, descobreixen els malestars, la tristor, els silencis. No tan sols cerquen sentit a allò que els passa, també el busquen per explicar el que passa a la mare, al pare. La realitat, per exemple, pot ser que el seu pare els ha abandonat, però ells i elles parlaran que la mare està sola i que el pare (seu) tornarà.

3 Eines per gestionar els “pesos” de les seves motxilles

Les explicacions que els infants donen a les seves vivències (singulars en cada etapa evolutiva) són molt diferents de les estratègies de supervivència que construeixen els adults. Davant dels dolors i dels dols que, per raons alienes a la seva vida, han de patir activen les seves respostes i són aquestes les que, observant i escoltant, hem de descobrir els adults. Davant les circumstàncies que generen malestar activen els seus mecanismes protectors. En un altre text hem descrit la història del **noi que renunciava a tenir amics**. Els seus mecanismes estaran associats a les experiències que van vivint. Sabem, per exemple, que tendeixen a no vincular-se si els adults que els envolten van canviant. És per aquesta raó que respondre a la pobresa significa facilitar oportunitats i experiències vitals positives que puguin aprofitar com a material protector davant d'allò que els és inexplicable.

Malgrat les experiències d'abandonament, unes altres experiències de vinculació, d'estima, evitaran que acabin deduint que no són dignes de ser estimats. Viuen, a la vida diària de casa, experiències que no saben gestionar i l'atenció consisteix a ajudar-los a tenir eines per aconseguir-ho. Hem de tenir present contínuament que no han d'arribar a la conclusió que no són res perquè no tenen res.

A la seva motxilla vital es van acumulant experiències. Algunes suposen pes, handicaps, patiments, experiències fora de lloc i de temps. Perquè no sigui tan

Respondre a la pobresa significa facilitar oportunitats i experiències vitals positives que puguin aprofitar com a material protector.

pesada han de prendre algun tipus de consciència, ubicar adequadament les seves ràbies i malestars. També, per exemple, en la mesura que pot no tenir sentit que reconeixin ser pobres, ajudar-los a gestionar les vivències “en perifràstica”, indirectament, parlant d’altres vides similars i del sentit que uns altres nois i noies donen als seus esdeveniments.

4 Descobrir les seves expressions

En prestar atenció als infants donem una importància especial a les expressions de les seves vivències. Podríem dir que majoritàriament els infants són conscients (tenen la seva consciència singular i la seva explicació particular) de les dificultats familiars, però cadascun expressa el que sent a la seva manera.

Les pèrdues i les renúncies tenen les seves expressions i són aquestes les que hem de descobrir. Sense caure en lectures patològiques, hem de veure com la pobresa fa aparèixer la ràbia, l’ansietat, la inseguretat, la culpabilitat..., però no sempre les expressen obertament, directament.

Moltes vegades el que hem de considerar són les conductes reactives. És força habitual que tot s’acabi considerant mal comportament. Molts expliquen als professionals amb qui tenen confiança que a casa seva o a l’escola diuen que “tot ho fan malament”. Les dificultats de relació, per exemple, també són una expressió destacada del seu malestar.

Mirar la pobresa amb ulls d’infant significa descobrir quines són les seves particulars maneres de patir, recollir les seves explicacions i completar amb les “paraules” adequades un relat amb sentit. Significa considerar les seves expressions com el que són: maneres de donar sortida a un patiment, un malestar que incomoda. Significa tractar de no mirar-les amb les nostres categories adultes de problema i ajudar amb les respostes que la seva persona no es vagi estructurant al voltant d’aquests comportaments.

No podem convertir els infants que pateixen la pobresa en nens que sempre es porten malament.

Un apunt final. Tots nosaltres som, en part, allò que uns altres diuen que som. Per això, convé no oblidar la imatge negativa que de la seva pobresa els transmeten els seus iguals o altres adults amb qui conviuen. També en termes de pobresa els infants interioritzen les imatges i les respostes que reben. No sense oblidar que, a l'escola, als recursos socioeducatius, als espais d'escolta, els professionals, també generen identitat **a partir d'allò que esperen** dels infants. No podem deixar de preguntar-nos contínuament sobre allò que veritablement esperem d'un infant que viu en una família pobra i fins a quin punt n'anem empobrint les expectatives.

*A vegades, no n'esperen
gaire, dels infants pobres.*

El projecte **Reflexions: La pobresa amb ulls d'infant** és una iniciativa del Palau Macaya i CaixaProinfància

Organització: Palau Macaya

Direcció científica: Jaume Funes

Redacció: Jaume Funes a partir de les reflexions i debats dels seminaris "La pobresa amb ulls d'infant", coordinats per **Anna-Bel Carbonell, Marta Comas, Josep Torrico i Jordi Bernabeu**, que també han fet les seves aportacions a les redaccions finals.

Aquests agrupen temàticament i de manera lliure idees aportades per una seixantena de professionals, al llarg de vint-i-cinc trobades de debat. Igualment resumeixen idees de les recerques i informes sobre pobresa infantil apareguts en els últims dos anys.